

ПАРАМЕТРИ ПРАВОВОГО ГАЗЕТНОГО ДИСКУРСУ

Проаналізовано правовий газетний дискурс, зокрема окреслено дефініцію поняття «правовий газетний дискурс»; виокремлено його ознаки; охарактеризовано функції, які виражають сутність і суспільне призначення правового дискурсу в газетній продукції; виокремлено підвиди правового газетного дискурсу, який найчастіше присвячений розглядові судових справ.

Ключові слова: *правова комунікація, право, правовий газетний дискурс, засоби масової інформації.*

Постановка проблеми. Правові відносини, право є тією сферою діяльності, яка найбільше відчуває потребу у спеціальних засобах інформаційного обміну. Без них сьогодні неможливо уявити функціонування правової системи суспільства. Газети та інші друковані засоби масової інформації виступають посередниками, за допомогою яких реалізуються зв'язки між правовими структурами та громадянами суспільства, крім того, вони здійснюють вплив на суспільство, його стан і розвиток.

Правовий дискурс сучасних ЗМІ України виконує особливу роль у забезпеченні свободи слова у державі, у становленні національного інформаційного простору. Актуальним є вивчення правового дискурсу в аспекті переконання й спонукання до правових дій.

Дослідження можливостей правового дискурсу є необхідним для глибшого розуміння як узагалі нових процесів, які відбуваються в правовій сфері суспільства, так і тих факторів, які впливають на ефективність публічної діяльності правників.

Стан дослідження. Результати досліджень окресленої проблематики знаходимо у працях Т. А. ван Дейка, М. Вебера, Ю. Габермаса, Ф. Бацевича, Г. Почепцова, А. Єрмоленка, Й. Стерніна. В українській науці – це праці І. Гумовської, С. Зархіної, В. Здоровеги, В. Іванова, В. Калюжної, С. Квіта, Н. Кожиної, Н. Коваль, Н. Кравченко, О. Кузнецової, В. Кулика, Є. Кучумової, Г. Почепцова, Т. Радзівської, В. Різуна, К. Серажим, С. Сливки, Ю. Сороки, І. Стецули, А. Токарської, А. Трофімової, І. Чудовської-Кандиби, В. Шкляра та ін.

Проте ці дослідники не вивчали функціонування правового газетного дискурсу. А він же з-поміж інших дискурсів (політичний, еконо-

мічний та ін.) заслуговує на увагу у зв'язку із різною його інтерпретацією, патогенністю, що своєю чергою впливає на громадську думку соціуму.

Мета статті полягає у аналізі ознак, функцій і підвидів правового дискурсу, який побутує в українських газетах.

Для досягнення мети потрібно вирішити такі завдання:

- 1) окреслити значення терміна «правовий газетний дискурс»;
- 2) виокремити ознаки правового газетного дискурсу;
- 3) охарактеризувати функції, які виконує правовий дискурс у газетах;
- 4) виділити підвиди правового газетного дискурсу, присвяченого розглядам судових справ.

Виклад основних положень. Джерелом для виникнення правового газетного дискурсу здебільшого є конфлікт інтересів, спричинений суб'єктами права. Об'єктами правовідносин виступають матеріальні (речі, гроші, цінні папери, фізичний стан і поведінка суб'єктів), духовні (честь, гідність людини, духовні цінності) та інші соціальні блага, з приводу яких суб'єкти вступають у правовідносини. Основна причина протиправної поведінки людини пов'язана з різноманітними суперечностями, які зумовлюють дестабілізацію нормального функціонування соціального середовища та людини. загострення цих суперечностей і спричиняє правопорушення [1, с. 50, 53].

Правовий газетний дискурс – це зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними чинниками (прагматичними, соціокультурними, психологічними); система правових цінностей, стереотипів правової поведінки, правових традицій, прийнятих волею уряду, членами певної спільноти, що використовується для регулювання їхньої діяльності; діяльність, пов'язана із її висвітленням на сторінках ЗМІ [2, с. 228; 3, с. 1101].

Вирізняємо такі ознаки правового газетного дискурсу:

- правовий дискурс, як і право, є результатом суспільного розвитку;
- правовий дискурс відповідає ідеалам справедливості та свободи;
- правовий дискурс має нормативний характер; він є основним регулятором суспільних відносин у державно організованому суспільстві;
- правовий дискурс має інтелектуально-вольовий характер, тому що правові норми, які висвітлює правовий газетний дискурс, є виявленням волі, свідомості домінуючої частини або усього народу;

– правовий дискурс є посередником, за допомогою якого виконується право, забезпечується можливість застосування державного примусу;

– через правовий дискурс здійснюється формальна визначеність права, тобто надання йому офіційної форми виразу через закони та інші нормативні акти.

Правовий дискурс у друкованих ЗМІ, зокрема газетах, поєднуючи особливості права і журналістики, виконує певні функції. Функції правового дискурсу реалізуються внаслідок діяльності газет, яка впливає на свідомість і поведінку населення. Під функціями правового газетного дискурсу розуміємо цілеспрямовану журналістську діяльність, тісно пов'язану з принципами, що має загальний закономірний характер. Функції виражають сутність, суспільне призначення правового дискурсу, визначають його роль як регулятора суспільного життя.

Отже, функції правового дискурсу у газетах такі:

1) функція інформування є найважливішою, яка впливає із завдань і призначення ЗМІ, адже, як зазначає В. Лизанчук, «інформація життєво необхідна для існування й ідентичності, і суспільства в цілому. І кожна людина, і все суспільство споживають, сприймають, зберігають, обробляють, опрацьовують інформацію і передають її. Рівень розвитку суспільства в той чи інший період визначається, зокрема, і рівнем його інформованості» [4, с. 101–102]. З допомогою правового дискурсу журналіст не лише інформує про новини зі сфери права, а й повідомляє читачам певні думки, враження, оцінки подій, вчинків, поведінки окремих осіб тощо. Ідеальний правовий дискурс повинен створюватися на основі правдивого показу соціально значущих правових подій. Основними умовами функції інформування правового дискурсу є об'єктивність і правдивість у висвітленні правової інформації;

2) регулятивна функція правового дискурсу полягає у запровадженні певних правил поведінки. Ця і наступна, охоронна, функції є виявом однієї властивості права – бути регулятором суспільних відносин. Саме через наявність цієї властивості право, і відповідно – правовий дискурс, мають значну інструментальну цінність – вони є необхідним і корисним для суспільства феноменом, важливою складовою нормативної основи його життя. Правовий дискурс, регулюючи суспільні відносини, сприяє правильному поєднанню інтересів особи і суспільства в цілому [1, с. 40];

3) охоронна функція правового дискурсу полягає у застосуванні заходів юридичного захисту та юридичної відповідальності;

4) функція вираження і формування громадської думки. Громадська думка висловлюється з приводу того правового явища чи факту, про який громадськість поінформована. Тому важливо оперативнo, точно, правдиво, повно розповісти про правові факти, події, явища, які хвилюють громадськість, викликають інтерес. Це призведе до потрібної кореляції різних думок, допоможе знайти потрібні координати у суспільно-політичному житті. Одне із найважливіших завдань преси – оперативнo і всебічно своїми засобами через правовий дискурс висвітлювати правові події суспільного життя з метою створення оптимістичної, позитивно цілеспрямованої громадської думки і таким чином активнo впливати на хід суспільного життя, тобто доносити до свідомості безіменних читачів зрозумілі і точні формули найважливіших правових цінностей, скеровувати їхню волю у правове русло [4, с. 106–107]. Центральною ланкою у процесі формування і відображення громадської думки у правовому газетному дискурсі є журналіст, ефективність діяльності якого ґрунтується на фаховому рівні аналізу правових подій, явищ, глибокій обізнаності у назрілих правових проблемах суспільного життя;

5) пропагандистська функція правового газетного дискурсу зумовлена нагальною потребою дохідливо роз'яснювати теоретичні і практичні проблеми права, питання становлення і утвердження національних правових цінностей, правової культури, функціонування правових норм у суспільних відносинах. Тому правова інформація у ЗМІ, зокрема у газетах, повинна бути спрямована не лише на інформування читачів, а й на формування в них моральних чеснот, турботі про духовний стан людини і суспільства. Журналісти несуть моральну відповідальність за виховання людей, тому вони за посередництвом правового дискурсу не повинні пропагувати насилля, ворогування, ненависть, «тваринні» людські інстинкти, а навпаки, покликані сприяти утвердженню гуманістичних ідеалів, національних цінностей та загальноприйнятих прав людини;

6) агітаційно-організаторська функція правового газетного дискурсу полягає насамперед у агітаційному впливі правового дискурсу на вироблення правової соціальної орієнтації людей, формування правового мислення, правової свідомості, спонукання до ефективних правових дій, а не лише у безпосередній організації поведінки людей, їх мобілізації на вирішення конкретних правових життєво-практичних питань.

Ефективність здійснення агітаційно-організаторської функції правового газетного дискурсу залежить від поєднання у ньому раціо-

нального, емоційного, логічного, психологічного чинників. Реалізується ця функція у таких напрямках: обговорення законів Верховної Ради України, президентських указів, урядових рішень, критика недоліків правової сфери.

Позитивний агітаційно-організувальний ефект має такий газетний правовий дискурс, у якому наявне правдиве інформування, об'єктивна інтерпретація правових фактів, подій і явищ навколишньої дійсності;

7) просвітницько-педагогічна функція правового газетного дискурсу виявляється у тому, що, читаючи газетні матеріали на теми права, читачі можуть поповнювати свої знання і здобувати нові відомості в галузі права, виховувати у собі правову культуру та розширювати правосвідомість;

8) виховна функція правового дискурсу спрямована на формування і розвиток правової культури громадян. Під впливом прочитаної публікації на тему права деякі читачі переосмислюють свої уявлення, погляди, думки, позиції, правила поведінки. Тобто здійснюється безпосередній виховний вплив на комуніканта. Крім того, правовий газетний дискурс сприяє активізації громадської думки стосовно певних правових проблем. І в цьому випадку громадська думка виступає діяльним фактором виховного процесу.

Для ефективної реалізації виховної функції журналіст повинен описувати правові події переконливо, аргументовано, ненав'язливо, довірливо, осмислено, емоційно настільки, щоб заповнити увагу читача. Проте слід мати на увазі, що грандіозний вплив саме цієї функції значно підвищує і соціальну відповідальність журналістів, що повинно стимулювати їх ретельно продумувати кожне своє слово;

9) функція спілкування полягає у тому, що правовий газетний дискурс стимулює міжособистісне спілкування: пропонує теми для бесід, викликає обмін думками, інколи прочитані матеріали стають темою для обговорення у сім'ї, колі друзів, трудовому колективі. Крім того, саме правовий газетний дискурс налагоджує комунікацію між суб'єктами права та громадськістю.

Характерними ознаками функцій є взаємопроникнення, взаємодія і взаємозалежність. Відтак в одному правовому дискурсі часто спостерігаємо реалізацію одночасно кількох різних функцій.

Найчастіше газетний правовий дискурс присвячений розглядові судових справ. З огляду на це вирізняємо десять підвидів судового правового дискурсу:

1. Дискурс прокурора. Наприклад: *«Під час прес-конференції, за інформацією Rzeczpospolita, М. Пишибил заявив, що його відомство має право прослуховувати телефонні розмови журналістів, що займаються розслідуванням обставин катастрофи президентського літака. Необхідність прослуховування мобільних телефонів журналістів прокурор пояснив тим, що діяльність ЗМІ перешкоджає веденню офіційного розслідування. За словами М. Пишибила, журналістів, що вносять плутанину у загальну картину розслідування, могли спонсорувати іноземні розвідслужби»* (Дзеркало Тижня (далі – ДТ), 9 січня 2011 року).

2. Дискурс адвоката. Наприклад: *«Ігоря Зварича спонукали підписати протокол про завершення досудового слідства, мотивуючи це тим, що якщо заступник генерального прокурора Віталій Щоткін на брифінгу повідомив інформацію про завершення досудового слідства у справі І.Зварича, то слідчі не мають іншого виходу, як закінчити досудове слідство у зазначеній справі», – сказала адвокат»* (ДТ, 15 січня 2010 року).

3. Дискурс підсудного. Наприклад: *«Підсудний висловив впевненість, що прокурори не оперували даними судового слідства»* (ДТ, 22 січня 2010 року).

4. Дискурс судді. Наприклад: *«Суддя визнала Мавроді винним у несплаті штрафу в одну тисячу рублів і присудила штраф у подвійно-ному розмірі – дві тисячі»* (ДТ, 5 грудня 2009 року).

5. Дискурс потерпілого або його представника. Наприклад: *«За словами потерпілих, причетні до катувань особи досі працюють у правоохоронних органах, і їхня кар'єра успішна. Один із колишніх працівників міліції, причетний до нелюдського поводження з паном ... роками зменшився вплив на суддів з боку керівництва судів»* (ДТ, 9 листопада 2009 року).

6. Дискурс позивача або його представника. Наприклад: *«Усі позивачі оцінювали свою честь і гідність у суму, сплативши яку, колектив мав би розійтися по домівках, а газету закрити. На видання, що обливають брудом, скарги до суду не подавали. Як сказав один скривджений підприємець: «Їх тільки зачепи – вони вже лайна не пошкодують!»* (ДТ, 4 листопада 2009 року).

7. Дискурс уповноважених органів державного управління, профспілок, підприємств, установ. Наприклад: *«МВС України потерпає від браку фінансування, на фоні чого нове антикорупційне законодавство може призвести до проблем у забезпеченні оперативної дія-*

льності міліції, заявив в коментарі для «Дзеркала тижня» Анатолій Онищук, голова профспілки атестованих працівників органів внутрішніх справ України. «Незрозуміло чому з необхідних 22 мільярдів річних видатків на утримання МВС виділяється лише дві п'ятих частини? Це при тому, що 11 червня 2009-го Верховна Рада прийняла справедливий, але надзвичайно жорсткий, «драконівський» закон у плані регулювання суспільних відносин у сфері боротьби із корупцією. Спonsorська допомога держорганам розцінюватиметься як корупційне діяння», – заявив Онищук» (ДТ, 26 грудня 2009 року).

8. Дискурс представників громадських і трудових колективів. Наприклад: «Як зазначав у листі один із депутатів міської ради, «рівень знання предмета» прибулих «фахівців» привів у шок колектив підприємства... Вони в основному не консультують, а самі навчаються в фахівців пароплавання, з огляду на те, що до прибуття сюди не бачили ні коносаментів, ні дисбурсментських рахунків і не можуть відрізнити штовхач від буксира» (ДТ, 22 березня 2008 року).

9. Дискурс близьких родичів, опікунів або піклувальників. Наприклад: «Пригадую, підходимо до першої жінки, що торгувала за крайнім столиком, і пояснюємо: «Ми збираємо допомогу для дітей-сиріт...» «Я сама виховую сироту, і ніхто мені не допомагає, – відрізала вона. – Тож йдїть собі в інше місце» (ДТ, 28 січня 2008 року).

10. Правовий дискурс журналіста. Наприклад: «Судову практику розгляду справ про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю, узагальнив Верховний суд України. Судова палата в цивільних справах ВСУ обговорила судову практику розгляду справ про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб» (ДТ, 15 січня 2010 року).

Вагомою засадою для функціонування правового дискурсу є спостереження про те, який же дискурс фахового спрямування можна вважати досконалим.

Авторитетними постулатами для правового газетного дискурсу є позиціоновані теоретико-правові основи універсальної комунікативної діяльності правників на основі сформованого загального розуміння права «як специфічного різновиду інтерсуб'єктивної комунікативної діяльності членів суспільства, результати якої об'єктивуються у правовій культурі, у соціальних інститутах, у правових текстах і втілюються у правосвідомості, правових нормах і правових відносинах, що утворюють єдину правову структуру» [5, с. 9]; розвиток комунікативної

концепції права та галузевої правової комунікації, що мають важливе значення для удосконалення законодавчої бази, регулювання комунікативних відносин, оптимізації професійної та масової комунікативної діяльності юристів, працівників правоохоронних органів.

Висновки. Отже, ми виокремили такі ознаки правового дискурсу: правовий дискурс є результатом суспільного розвитку; відповідає ідеалам справедливості та свободи; має нормативний характер; є основним регулятором суспільних відносин в державно організованому суспільстві; має інтелектуально-інформаційний характер; є посередником, за допомогою якого право втілюється у життя, забезпечується можливість застосування державного примусу.

У газетах правовий дискурс виконує такі функції: інформативну, регулятивну, охоронну, вираження і формування громадської думки, пропагандистську, агітаційно-організаторську, просвітницько-педагогічну, виховну, функцію спілкування.

Досконалыми є такі правові газетні дискурси, у яких комунікант точно (адекватно) сприймає та інтерпретує смислову інформацію відповідно до комунікативних намірів автора правового газетного дискурсу.

1. Правознавство / за заг. ред. П. Д. Пилипенка. – Львів, 2003. – 592 с.

2. Сучасний словник іншомовних слів: близько 20 тис. слів; словосполучень / уклали: О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. – К.: Довіра, 2006. – 789 с. – (Словники України).

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) в 27 / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.: іл.

4. Лизанчук В. В. Основи радіожурналістики: підручник / Василь Лизанчук. – К.: Знання, 2006. – 628 с. + компакт-диск.

5. Токарська А. С. Комунікація у праві та правоохоронній діяльності / А. С. Токарська // Львівський юридичний інститут МВС України. – Львів, 2005. – 284 с.

Кость С. П. Параметри правового газетного дискурсу

Проанализирован правовой газетный дискурс, в частности, очерчено дефиницию понятия «правовой газетный дискурс»; выделены его признаки; охарактеризованы функции, выражающие сущность и общественное назначение правового дискурса в газетной продукции; выделены подвиды правового газетного дискурса, которые зачастую посвящены рассмотрению судебных дел.

Ключевые слова: *правовая коммуникация, право, правовой газетный дискурс, средства массовой информации.*

Kost' S. P. Parameters of the legal newspaper discourse

The article deals with the legal newspaper discourse, particularly the definition of the concept "legal newspaper discourse" is given, its features are outlined; the functions expressing the essence and social purpose of legal discourse in newspaper production are characterized; the subtypes of legal newspaper discourse are distinguished which are mostly devoted to trying a case.

Key words: *legal communication, law, legal newspaper discourse, mass media.*

Стаття надійшла 16 вересня 2013 р.

УДК 340.12

З. З. Петрович

**ВПЛИВ МОРАЛІ НА ПРАВОСВІДОМІСТЬ ОСОБИ:
ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ ВИМІР**

Висвітлено питання впливу моральних чинників на рівень правосвідомості особи, зокрема проаналізовано причини занепаду моральних якостей сучасної особистості, розглянуто правосвідомість як основу суверенності соціуму.

Ключові слова: *мораль, право, соціум, правосвідомість, особа, моральні норми, цінність, суспільна свідомість.*

Постановка проблеми. Політико-правові процеси у сучасному українському суспільстві характеризуються надзвичайною багатоманітністю та строкатістю. З одного боку, простежується тенденція до демократизації суспільства та стабілізації політико-правових інститутів, проте, з іншого боку, процеси архаїзації свідомості, що пов'язані з такими явищами, як зростання шовіністичних настроїв у суспільстві, невизначеність щодо захисту прав і свобод громадян, щодо свободи слова та додержання демократичних цінностей, засвідчують, що наше суспільство на цьому етапі свого розвитку далеке від правового ідеалу. У цьому аспекті особливо актуальне питання впливу моральних факторів на стан правосвідомості і усіх членів суспільства, і кожного зокрема.

Стан дослідження. Проблема формування та розвитку правосвідомості, а також загального наукового аналізу цього складного і гранично важливого для функціонування будь-якого соціуму феноме-